

Educació mèdica. Ingrés d'Acadèmics corresponents

LA RAMC MANIFESTA UN CREIXENT RECONeixEMENT DE LA IMPORTÀNCIA DE L'EDUCACIÓ MÈDICA

Josep Carreras i Barnés

Com es va comentar en els Editorials dels números 26 i 27 d'aquesta revista, des de fa temps la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya s'ha interessat per l'educació mèdica. Com a membres de les diverses seccions ha incorporat professors de prestigi en aquest àmbit, i ha vingut realitzant activitats diverses sobre aquesta temàtica. Però, darrerament l'Acadèmia ha incrementat les accions que evidencien el seu reconeixement de la importància del conreu de l'educació mèdica per a la formació dels metges i altres professionals de la salut.

Inclusió d'un apartat sobre Educació Mèdica a la Revista. Coordinada per Josep Carreras, es va iniciar l'any 2008 (Vol.24, núm.3). S'hi han publicat 8 articles sobre l'Espai Europeu d'Educació Superior i 2 sobre associacions d'educació mèdica (la "Sociedad Española de Educación Médica" i el "Institute for International Medical Education").

Incorporació de l'àrea "Educació Mèdica". S'ha inclòs l'àrea "Educació Mèdica" a la Secció Primera a fi d'explicitar la incorporació com acadèmics de persones el mèrit fonamental de les quals sigui haver assolit un reconegut prestigi en aquest àmbit.

Així, el dia 27 d'octubre de 2009 l'Acadèmia va rebre com a membre corresponent estranger el Dr. Andrzej Wojtczak, de nacionalitat polonesa, professor emèrit de Medicina Interna i president del "Institute for International Medical Education" (IIME). La ressenya biogràfica del Dr. Wojtczak i un resum del treball presentat en la sessió d'ingrés ("Medical education in a globalized world"), juntament amb un comentari sobre l'IIME, es van publicar en la Secció Educació Mèdica d'aquesta Revista (vol 25 (3), pags. 109 -113, 2010).

El dia 18 d'octubre de 2011 va ingressar com acadèmic corresponent el Dr. Jordi Palés i Argullós, catedràtic de Fisiologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona i president de la "Sociedad Española de Educación Médica" (SEDEM), que un any

més tard es va incorporar a l'Acadèmia com a membre numerari. El treball d'ingrés del Dr. Palés com a membre corresponent va tenir per tema "L'educació mèdica, cent anys després de l'informe Flexner, 1910-2010", i el tema del seu discurs d'ingrés com acadèmic numerari va ser "La recerca en educació mèdica". El text complet juntament amb al text del discurs de recepció es troben a la pàgina web de l'Acadèmia, i un resum del mateix junt amb una breu ressenya biogràfica s'han publicat a aquesta Revista (vol 28 (1), pàgs. 12-16, 2013).

El dia 20 de novembre de 2012 va ingressar com a membre corresponent la Dra. Maria Rosa Fenoll i Brunet, professora de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut (Reus), de la Universitat Rovira i Virgili, i com a membre corresponent estrangera la Dra. Madalena Folque Patricio, de nacionalitat portuguesa, professora de la Facultat de Medicina de la Universitat de Lisboa i presidenta de la "Association for Medical Education in Europe" (AMEE). I finalment, el passat 5 de març fou elegit membre corresponent estranger el Dr. Ronald M. Harden, escocès, professor emèrit de la Universitat de Dundee i secretari general de l'AMEE.

Maria Rosa Fenoll i Brunet, nascuda a Caracas (Veneçuela) el 21 de Juliol de 1958, és filla d'emigrants catalans. Llicenciada (1984) i Doctora (1988) en Medicina i Cirurgia per la Universitat de Barcelona, ha impartit docència al Departament de Ciències Mèdiques Bàsiques de la Universitat Rovira i Virgili com a Professora Titular d'Histologia des de l'any 1993, i ha coordinat dos Màsters interuniversitaris. El seu àmbit de recerca és la neurobiologia, centrada en l'anàlisi estructural i funcional de la plasticitat sinàptica neuromuscular i els efectes biològics de la llum làser en mamífers.

La Dra. Fenoll acumula més de dotze anys d'experiència en diferents càrrecs de gestió acadèmica a la URV. A més, ha exercit càrrecs de gestió i per a la millora de la qualitat universitària en diverses institucions d'àmbit català, estatal i europeu. Ha contribuït a la formació d'avaluadors en els Plans Nacionals de Qualitat del Consejo de Coordinación Universitaria i en els Programes

d'acreditació i avaluació institucional de l'ANECA, tot adaptant-los a les especificitats de Medicina. Ha participat en el disseny i desenvolupament de cinc projectes europeus competitius. Ha sigut auditora i membre del comitè executiu de l'Associació Europea de Facultats de Medicina (AMSE). Ha coordinat, junt amb el President de la Federació Mundial d'Educació Mèdica (WFME), l'adaptació a l'EEES dels estàndards globals de qualitat per la millora de l'educació mèdica de la WFME. És membre actiu de l'AMEE i *peer-review* de la revista *Medical Teacher*. I, a Catalunya, ha format part dels equips de treball que van dissenyar les competències professionals bàsiques comunes dels llicenciats en Medicina formats a les Universitats de Catalunya (Programa DISSENY de l'AQU Catalunya), i elaborar la guia per a l'avaluació d'aquestes competències.

L'any 2012 va rebre el Premi Consell Social Universitat Rovira i Virgili a la Qualitat Docent i aquest any ha rebut la Distinció Jaume Vicens Vives, atorgada per la Generalitat de Catalunya.

Madalena Maria Botelho Folque de Mendonça Patricio va néixer a São João da Thala (Portugal) a l'any 1948. Graduada a l'Escola Superior d'Educadors d'Infància Mª Ulrich de Lisboa (1968), va cursar diversos estudis de postgrau a l'Institut Superior de Pedagogia i al Centre Alfret Binet de Paris (1979-80), i a la Facultat d'Economia de la Nova Universitat de Lisboa (1988). Va obtenir els títols de Grau (1993) i de Màster (1997) de Ciències de l'Educació a la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació, i el títol de Doctor a la Facultat de Medicina de la Universitat de Lisboa (2013).

Madalena Patricio va iniciar la seva carrera acadèmica al Departament de Clínica Pediàtrica de la Facultat de Medicina de la Universitat de Lisboa, a on durant els anys 1983 -1993 va desenvolupar projectes de recerca sobre diversos aspectes psicològics i psiquiàtrics de la infància, l'adolescència i les relacions materno-filials. Finalitzat aquest període centrat en la clínica pediàtrica, va donar un gir en la seva activitat acadèmica, orientant-la cap a l'educació mèdica; camp que des d'aleshores han conreat amb dedicació creixent. Durant el període 1993-2006 va impartir docència, com "Assistent", al Departament d'Educació Mèdica i a partir d'aquest any la ve desenvolupant al "Instituto de Introdução à Medicina e Cent de Estudos de Medicina Baseada na Evidência" (CEMBE) de la Facultat de Medicina de la Universitat de Lisboa. A més, des de l'any 1997 ha col·laborat en

l'organització i desenvolupament de diversos màsters i cursos de postgrau d'educació mèdica. I ha rebut dos Premis i la Medalla al Mèrit del Consell Científic de la Facultat de Medicina de la Universitat de Lisboa.

És membre de les Societats Portuguesa i Espanyola d'Educació Mèdica, i de la "Association for Medical Education in Europe" (AMEE). I en l'àmbit internacional ha desenvolupat activitats destacades en consells executius, comitès i grups de treball de diverses organitzacions i associacions. Entre elles, la "World Federation of Medical Education" (WFME), la "Best Evidence Medical Education" (BEME), la "Healthcare Workforce Assessment Organization for Europe" i l'AMEE, de la qual ha estat presidenta des de l'any 2006 fins el present. A més ha format part de diverses xarxes temàtiques i ha participat en nombrosos projectes i programes relacionats amb l'educació mèdica.

Les àrees de recerca en educació mèdica que conrea actualment la Dra. Patricio són tres: les OSCE com a mètode d'avaluació de competències i resultats d'aprenentatge; el desenvolupament del Procés de Bolonya, la humanització de la Medicina com a àrea curricular, i l'ensenyament de la Medicina basat en la comunitat.

Quan va ser elegida membre corresponent de la RAMC, sobre educació mèdica, havia coeditat 5 llibres, i havia publicat un llibre, 15 capítols de llibres, i 20 articles. Havia pronunciat més de 80 conferències invitades i presentat més de 120 comunicacions a congressos i reunions.

A continuació s'inclouen els resums dels treballs presentats per les Dres. Mª Rosa Fenoll i Madalena Patricio en la sessió d'ingrés a la RAMC.

Creació del Seminari d'Educació Mèdica. Recentment, la RAMC ha creat com un seminari permanent el Seminari d'Educació Mèdica. Com determina el nou Reglament (Art. 23), aquest seminari, vinculat amb la Secció Primera, "dedicarà especial atenció als temes relacionats amb la formació dels metges i altres sanitaris, principalment els d'àmbit català, procurant la col·laboració amb les institucions implicades en els diversos nivells de formació". El passat 28 de novembre va celebrar la seva primera sessió monogràfica dedicada al tema "El nou enfocament en l'ensenyament de l'Anatomia Humana en els estudis de Medicina. Barcelona 1966-2013".

Ingrés d'Acadèmics corresponents

MEDINE, LA XARXA TEMÀTICA EUROPEA D'EDUCACIÓ MÈDICA: APORTACIONS I PARTICIPACIÓ DES DE CATALUNYA

Maria Rosa Fenoll i Brunet

El treball que presento és un gran projecte Europeu, és MEDINE, la xarxa Europea d'educació mèdica. En primer lloc, m'agradaria situar aquest projecte en el context del seus inicis, després explicar-ne el seu desenvolupament i finalment, comentar aquelles aportacions que han estat més rellevants des de Catalunya.

Context de MEDINE. Aquest projecte va néixer en ple desenvolupament del procés de Bolonya amb l'objectiu de contribuir en la construcció de l'Espai Europeu d'Educació Superior per a l'educació mèdica. En un moment en que Europa precisava enderrocar fronteres i crear una moneda única es va posar en marxa el programa Sòcrates-Erasmus, facilitant la mobilitat acadèmica interuniversitària entre països Europeus, acció pionera en generar sentiments de ciutadania europea. En aquest àmbit, la formació mèdica, tot i l'existència de directrius pròpies¹ precisava també fer adaptacions que permetessin facilitar el reconeixement de titulacions i la lliure mobilitat de professionals metges arreu d'Europa. Una de les mesures de suport de la Unió Europea per aconseguir posar en comú i definir competències professionals en cada titulació, planificar els objectius d'aprenentatge, tot respectant l'autonomia de les Universitats va ser el projecte *Tuning*² (Fase I 2001-2002; Fase II 2003-2004). Però no va comptar amb la participació de Medicina i aquest és el context en el que va néixer el projecte MEDINE. De mans de coordinadors Sòcrates-Erasmus de Medicina que llavors havien de realitzar la seva tasca de gestió de mobilitats acadèmiques entre una gran diversitat de plans d'estudis i sense aquest marc de referència que podia proporcionar la metodologia *Tuning*.

El disseny del projecte MEDINE es va començar a gestar l'any 2004 a la Facultat de Medicina de la Universitat de Heraklion (Creta, Grècia), en una de les reunions que habitualment organitzaven els coordinadors de la fase pilot del programa Sòcrates-Erasmus de Medicina (grup anomenat ECTS-InnerCircleMedicineGroup). Aquestes trobades permetien anualment fer gestió

de coneixement i intercanvi d'experiències entre coordinadors de mobilitat, facilitar el bescanvi de sol·licituds (*application forms*) i valorar els acords acadèmics (*learning agreements*), optimitzant-se així el flux de mobilitats entre Universitats. A més, aquestes reunions, cada any comptaven amb la presència d'un conferenciant invitat, habitualment algun membre del cos tècnic de la comissió Europea de l'àmbit d'educació. La llarga trajectòria i coneguda labor d'aquest grup de coordinadors ECTS-ICMG, va fer que rebés el suggeriment de presentar una proposta per a crear una xarxa temàtica Europea d'educació mèdica que, entre d'altres objectius, apliqués la metodologia *Tuning* a la formació mèdica de la Unió Europea. Per llavors, el grup ECTS-ICMG era considerat tot un referent per haver participat en la fase pilot de posta en marxa del projecte Sòcrates-Erasmus i perquè un cop ja finalitzat el projecte varen seguir treballant, fins i tot sense finançament extern, mantenint les reunions anualment, generant manuals de bones pràctiques i creant escola pels coordinadors novells. Aquest va ser el grup de persones que varen dissenyar i presentar la proposta del projecte MEDINE³.

Donats els precedents, per tal de poder garantir resultats calia ser molt estratègics i tractar d'involucrar al màxim nombre d'institucions i de motivar a tots els col·lectius participants en la formació mèdica arreu de la Unió Europea. Convençuts que, de poder aconseguir una bona representativitat i alta participació, estan t'hi tots presents, alguna cosa n'hauria de sorgir. Seguint aquest raonament, com a coordinador del projecte es va proposar a la Universitat de Bristol del Regne Unit ja que fins llavors el seu responsable administratiu de relacions internacionals liderava i amb bons resultats el grup ECTS-ICMG, però es va oferir el lideratge de MEDINE al degà de la Facultat de Medicina doncs era important que s'impliquessin les persones responsables de prendre decisions. En aquesta mateixa línia, es va proposar la resta de membres del quadre de comandament per liderar en equip el projecte. A la Associació Europea de Facultats de Medicina (AMSE)

perquè canalitzés la participació de les Facultats com a portant veu dels seus degans; a la Associació Europea d'Educació Mèdica (AMEE) perquè canalitzés les aportacions del col·lectiu de professorat implicat en el disseny de competències en la formació mèdica; a la Federació Mundial d'Educació Mèdica (WFME) per que aportés l'experiència del seu treball a nivell mundial amb estàndards per a la millora de la qualitat de la formació mèdica en tots els nivells (bàsic, postgrau i formació continuada); a la Associació Europea d'Especialitats Mèdiques (UEMS) perquè recollís aportacions des de la perspectiva de les diferents especialitats mèdiques i finalment, com no podia ser d'altra manera, es va demanar la participació a diverses associacions d'estudiants de Medicina. Algunes de caràcter local, com l'Associació d'Estudiants de Medicina de Catalunya (AECS) i altres de caràcter Europeu com EMSA, ESIB i la Associació de metges novells Europeus (EJD).

Després de superar una etapa de gran competitivitat amb altres propostes i fruit de la fusió amb una d'elles, provinent de la Universitat d'Edimburg. La posta en marxa de MEDINE com a xarxa temàtica Europea d'educació mèdica va ser possible a partir de l'any 2004, amb la participació de gairebé un centenar d'institucions participants i com a projecte de cooperació transnacional finançat per la comissió Europea amb l'ajut 114063-CP-1-2004-1-UK-ERASMUS-TN. En la seva primera etapa, va comptar amb la participació activa de 17 entitats entre les que hi havia associacions d'educació mèdica i agències de qualitat; 90 universitats pertanyents a la Unió Europea i set universitats no membres com Kosovo, Rússia, Suïssa, Ucraïna i tres d'Estats Units.

Desenvolupament i resultats de MEDINE. El projecte MEDINE va plantejar-se els següents objectius: 1. Identificar les competències bàsiques i els resultats de l'aprenentatge de la formació mèdica de grau, tot seguint la metodologia *Tuning* i calcular l'esforç de l'estudiant per assolir aquests resultats. 2. Desenvolupar estàndards per a la millora de la qualitat de la formació mèdica a nivell de grau, postgrau i formació continuada. 3. Millorar la transparència i la comprensió pública de l'educació mèdica per millorar la transferència de coneixement de les especificitats pròpies d'aquest àmbit professional. 4. Establir un marc per al reconeixement dels títols Europeus. 5. Explorar i desenvolupar vincles entre l'educació mèdica i la recerca. La distribució

d'aquests objectius entre diversos grups de treball afins, cadascun liderat per membres de les associacions pertanyents al quadre de comandament per liderar en equip aquest projecte va permetre assolir els resultats previstos i la majoria s'han convertint en documents de referència, que fins i tot han traspassat els límits d'Europa, s'han traduït a diversos idiomes i han estat objecte de nombroses comunicacions i publicacions en revistes, incloent *Medical Teacher*, *Medical Education* i *The Lancet*⁴.

MEDINE va aconseguir establir el llistat de competències que no podia faltar en tota formació mèdica bàsica en l'àmbit de la Unió Europea tot seguint la metodologia *Tuning*⁵. AMSE i WFME varen treballar conjuntament per liderar l'equip que va europeïtzar els estàndards mundials de la WFME per a la millora de la qualitat de l'educació mèdica adaptant-los a les especificitats de l'Espai Europeu d'Educació Superior, en tots els nivells de la formació mèdica: bàsica, postgrau i formació continuada⁶. AMEE va coordinar el treball que va permetre crear la plataforma MedEdCentral una base de dades internacional sobre educació mèdica i va analitzar l'evolució del procés de Bolonya en l'àmbit de l'educació mèdica arreu d'Europa. Tot plegat va garantir la continuïtat d'aquest projecte i poder continuar així treballant amb nous objectius.

Aquesta segona etapa, iniciada l'any 2009, es va anomenar MEDINE2⁷, va estar liderada per la Universitat d'Edimburg i va ser la única xarxa temàtica que va aconseguir llavors finançament per la seva continuïtat. L'ajut 155731-LLP-1-2009-1-UK-ERASMUS-ENWA va aplegar 92 *partners* de 31 països Europeus. Els objectius fixats per aquest segon període varen ser també força ambiciosos: 1. Crear recursos per promoure i facilitar la mobilitat acadèmica. 2. Crear MedineLingua⁸ un repositori de recursos per a l'aprenentatge de llenguatge mèdic i els seus acrònims en diferents idiomes Europeus. 3. Valorar el progrés de les 10 línies d'acció de Bolonya en la formació mèdica bàsica mitjançant enquestes adreçades als degans de les Facultats de Medicina i estudis de casos. 4. Crear un marc comparatiu dels títols europeus. 5. Explorar les tendències curriculars en formació mèdica pel segle XXI, mitjançant enquestes disponibles en xarxa traduïdes a tres idiomes Europeus. 6. I establir marcs de referència per a la formació en recerca al llarg de la formació mèdica, es a dir, aplicar la metodologia *Tuning* per identificar les competències essencials bàsiques en l'àmbit de la recerca en un primer nivell competencial

com usuari en recerca, on l'estudiant ha d'aprendre a utilitzar bé els resultats de la recerca i saber-los buscar en bases de dades documentals i en un nivell més avançant, on l'estudiant ha de ser capaç de crear un projecte de recerca. Tots els objectius d'aquesta segona fase van poder ser assolits també i a més, es va poder detectar l'impacte dels resultats de la etapa anterior, com per exemple l'influència causada a països de l'Est i d'Amèrica Llatina per la metodologia *Tuning* en Medicina o la implementació a Rússia i Turquia de les especificacions Europees dels estàndards de la WFME per a la millora de l'educació mèdica. La fase de treball de MEDINE2 va finalitzar el setembre de l'any 2012 i està previst que aquest grup de treball analitzi la possibilitat de sol·licitar un nou tram de finançament per a la difusió dels resultats.

Aportacions a MEDINE des de Catalunya: Tot plegat ha suposat vuit anys de treball col·laboratiu amb força participació per aconseguir establir els marcs de referència per a la educació mèdica dins l'Espai Europeu d'Educació Superior i ha comptat amb nombroses participacions des de el territori Català. Les més destacades són sense mena de dubte les provinents de la Universitat de Barcelona, de la mà del Professor Josep Carreras i Barnés, i de la Universitat de Lleida, per part del Professor Joan Viñas i Salas com a membre del comitè executiu d'AMSE.

La participació des de Catalunya ha estat possible per la representativitat d'institucions Universitàries Catalanes, AQU Catalunya i d'altres institucions de caràcter internacional, europeu o nacional liderades per Catalans com la *Association of Medical Schools in Europe* (AMSE), la *Sociedad Española de Educación Médica* (SEDEM), la *Sociedad Española de Medicina Marítima* (SEMM) i la *International Maritime Health Association* (IMHA).

Voldria agrair el recolzament institucional rebut des de la Universitat Rovira i Virgili que em va permetre participar en aquest projecte Europeu des de el seu inici, com un dels set membres de l'equip que va dissenyar-lo i que posteriorment, per invitació d'AMSE vaig tenir la oportunitat al llarg de la primera fase de MEDINE de ser-ne el seu representant en el comitè executiu i a més, coordinar un grup de treball.

Referències

1. EU Council Directive 81/1057/EEC of 14/12/1981. http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/reg/en_register_1630.htm
2. European Parliament and Council Directive 2005/36/EC/2007. <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11065.htm>
3. Tuning project: <http://www.unideusto.org/tuningeu>
4. MEDINE final report: <http://medine2.com/archive/medine1/documents.html>
5. Tuning project in Medicine: <http://www.tuning-medicine.com/pdf/booklet.pdf>
6. European specifications of WFME Global Standards for Quality Improvement in Medical Education. <http://www.wfme.org/standards/european-specifications>; <http://www.carloshaya.net/biblioteca/docs/p36.pdf>
7. MEDINE2 website: <http://medine2.com/>
8. MedineLingua website: <http://medine2.com/Public/medinelingua.html>
9. Tuning Medicine Amèrica Llatina: <http://tuning.unideusto.org/tuningal/index.php?option=content&task=view&id=190&Itemid=219>